

Anmeldelser

**Lene Tanggaard, Frederik Thuesen
og Kathrine Vitus, red (2014)**

Konflikt i kvalitative studier

København: Hans Reitzels Forlag, 292 sider.

Den tredje bog i Hans Reitzels Forlags serie om sociologi kan læses som et argument for den påstand, at vi i stigende grad inden for det samfundsvidenskabelige metodologiske univers beskæftiger os med »hvilken betydning konflikter, magt og modstand har for kvalitative metoder« (op. cit. p. 11). Forfatterne ønsker, at vi som forskere skal forholde os *refleksivt* til det konfliktpotentiale og de faktiske konflikter, som vi kommer i kontakt med, når vi bedriver kvalitativ forskning. Vi skal så at sige arbejde »med« de konflikter, der opstår, i stedet for »imod« dem. Belægget for disse påstande fremgår af de enkelte kapitler, hvor forfatterne kommer med eksempler, eksempler og atter eksempler fra deres egen forskning.

Argumentets hjemmel er, at vi ofte (som forskere i forbindelse med f.eks. interviewing og observation) oplever, at informanter ikke altid opfører sig, som man lige havde regnet med, eller at der i forbindelse med observationer i feltet pludselig sker noget helt andet, end det man havde forudset. Og det siger (jo) næsten sig selv, fordi nysgerrighed og undren

er udgangspunktet for forskning, så heldigvis bliver man udfordret, når man er i gang med forskningsprocessen.

Det er derfor også forskellige former for udfordringer – konflikter – som forfatterne henleder opmærksomheden på. Nogle er mere problematiske end andre. Derfor er opfordringen til at arbejde »med« i stedet for »imod« relevant.

Et lille illustrativt eksempel fra min egen verden trænger sig på; et par af mine metodestuderende var kommet i tidnød med et kvalitativt interview om »hverdagsliv«. De besluttede at få opgaven løst hurtigt. Og hvad ville vel være hurtigere og nemmere end at interviewe en person, der var (fysisk) i nærheden af universitetet – og samtidig (som opgaven foreskrev) hverken var ansat eller studerende på universitetet. Valget faldt på en hjemløs ung mand i nærheden af Nørreport Station. Men informanten opførte sig ikke som forudset, da han på forespørgslen svarede de unge studerende med ordene: »Det er ok, at I vil interviewe mig. Kom igen på onsdag kl. 11.« Denne overraskende melding betød, at interviewet herefter blev forberedt som en introduktion til viden om hjemløses struktur på hverdagen (som de ikke havde ofret mange tanker), og efterfølgende skrev de en

interessant, spændende og metodisk reflektiv opgave med udgangspunkt i den unge mands oplysninger om, hvad man skulle tage sig i agt for og hvad man kunne udnytte i det daglige som hjemløs med blandt andet ophold i nærheden af Nørreport Station.

Det er forfatterens hensigt med bogen, at sådanne forskningsmæssige oplevelser skal forvaltes og behandles som udfordringer, som forskerne skal reflektere over. Deres selvoplevede erfaringer fra det kvalitative felt er varierede, interessante og understreger betydningen af konteksten, betydningen af faglige og personlige erfaringer og betydningen af empati; her i betydningen af at kunne forvalte konflikter, mens data indsamles, undervejs i en længere proces o.l. Det refleksive tager tid, og forfatterne ligger formentlig på linje med Wolcott, når han siger, at »... the real challenge of doing qualitative work is not fieldwork but desk work ...« (Wolcott, 1994).

Bogens struktur lægger op til, at vi beskæftiger os med en konfliktdimension, der bevæger sig fra at konflikter i nogle sammenhænge kan være »vidensgenererende« (dvs. producere ny viden) til at konflikter kan give anledning til at introducere en »etisk forsvarlig tøven«; der f.eks. kan medføre, at der *ikke* skal interviewes ...

Mellem disse yderpunkter er valgt en underopdeling i fire felter, hvor erfaringer med konflikter, overvejelser over, hvad der egentlig skete i løbet af dataindsamlingen, hvorfor det skete, hvorledes situationen konkret og aktuelt blev håndteret (eller ikke håndteret) videregives refleksivt.

I »Del I: Magt og konflikter som forskningspotentiale« belyses spørgsmålet: Kan konflikter og magt rumme et vidensgenererende forskningspotentiale? Spørgsmålet besvares bekræftende – belægget ses dels i kapitel 1 af Kathrine Vitus, Frederik Thuesen og Lene Tanggaard med titlen: *Konflikt i kvalitative*

metoder – hvor og hvordan? Og dels i kapitel 2 af Steinar Kvale med titlen: *Hvordan kan konflikter være en vidensgenerator?*

Kapitel 1 præsenterer bogens problemstillinger, antologiens struktur og indhold. Forfatterne anbefaler, at forskeren skal blive mere bevidst om, hvad der sker, når data indsamles; hun/han skal kunne reagere hensigtsmæssigt, når der sker noget uventet; hun/han skal reflektere og efterfølgende konstruktivt anvende den viden, der opstår i interaktionsfeltet mellem den anvendte metodik og hendes/hans viden om konteksten i øvrigt.

Budskabet giver god mening for den, der arbejder med kvalitative data – enten alene eller i kombination med kvantitative metodikker og kvantitative data, fordi her anvendes et videnskabsteoretisk paradigme, der lægger vægt på at kunne forstå, hvad der sker, hvorfor det sker, hvad der er på spil, og hvordan det kan perspektiveres i relation til en given faglig og teoretisk optik. Kort fortalt: Vi har for længst bevæget os væk fra idealet om at indsamle objektiv information; det subjektive er til stede, og det giver i sig selv en konflikt at forsøge at få det til at forsvinde. Diskussionerne handler i højere grad om, hvordan »forskeren kan og skal positionere sig i feltet, hvilke relationer han eller hun optimalt set etablerer, og i forlængelse heraf hvad der egentlig udgør data, og hvad der bare er »støj«, dvs. hvad der skal gøres til genstand for analyse, og hvad der bør ignoreres som irrelevant eller mislykket dataproduktion« (op. cit. p. 17). Man kan nærmest sige, at forskeren i dette paradigme er vokset sammen med måleapparatet. En overskuelig introduktion til de internationale diskussioner i dette paradigmeskift ses også i dette kapitel.

Kapitel 2 er især interessant for den, der (plejer at) anvende Steinars bøger om interview, fordi her lægger Kvale afstand til tidligere påstande og krav i forbindelse med interviewteknikken. Læs derfor dette kapitel,

inden næste undervisningstime eller anbefaling!

I »Del II: Håndtering af konflikter under interviews og feltarbejde« belyses spørgsmålet: Stiller konflikter i selve interviewsituationen eller i relation til et konkret feltarbejde forskeren over for særlige udfordringer, og hvordan håndterer man disse udfordringer? Spørgsmålet besvares bekræftende – belægget ses dels i kapitel 3 af Lene Tanggaard med titlen: *Frugtbare brud i forskningsinterviews*. Og dels i kapitel 4 af Frederik Thuesen med titlen: *Eliter i konflikt – stridens bølgevirkninger i interviewet*.

Lene Tanggaard sætter i den grad de uundgåelige magtforhold i selve interviewsituationen på dagsordenen; asymmetrien, forholdet mellem informant og interviewer, konflikter der udfolder sig – og (måske) samles op. Det giver mening, at sætte fokus på konflikter. Synspunktet understreges af Frederik Thuesen, når han understreger konflikternes anatomi i situationer, hvor forskeren interviewer magtfulde personer (eliter).

I »Del III: Konfliktsensitive analyser« belyses spørgsmålet: Kræver kvalitativt frembragt materiale kendetegnet ved konflikt (f.eks. interviews med meget følelsesladede ytringer eller tavsheder, eller feltnoter om aggressiv eller indesluttet adfærd) også en særlig sensitivitet i analysen? Spørgsmålet besvares bekræftende. Belægget fremgår af tre kapitler. Først kapitel 5 af Kathrine Vitus med titlen: *Agonistiske analyser af modstand i feltet*. Dernæst kapitel 6 af Dorthe Staunæs og Jette Kofoed med titlen: *Visuel metode som affektivt »wunderkammer«*. Og endelig kapitel 7 af Lena Lippke og Lene Tanggaard med titlen: *Mudrede interviews*.

Forfatterne (til kapitlerne 5 og 7) påpeger mange forskellige situationer, som de har været udsat for i forbindelse med konkrete interviewopgaver. Situationer, der har givet

ubehag og lyst til at gå ud af interviewerrollen og ind i andre roller (coach, behandler, terapeut osv.). Det er et meget centralt område at beskæftige sig med, når man skal interviewe om emner, der kan være følsomme. Kapitlet kan – i en undervisningssituation eller en forberedelsessituation (f.eks. forberedelse til interview) – lægge op til overvejelser omkring alternative dataindsamlingsmetoder, fordi selve interviewsituationen kan være en belastning for interviewpersonen eller for forskeren; men hensynet til interviewpersonen må altid veje mest. Det understreges både i kapitel 5 og 6, at Datatilsynets regler ikke er et tilstrækkeligt fundament at stå på; man kan ikke »planlægge« sig ud af de etiske problemstillinger. Enig – det er rigtigt, men i eksemplet interviewes børn, og når man gør det, skal man for det første have tilladelse fra en af barnets »voksne«, og dernæst (når man har fået tilladelsen) skal man alligevel som interviewer og forsker føle efter – reflektere over – hvordan barnet reagerer i situationen. Det er ikke alle reaktioner, der er »i orden« fra et etisk synspunkt, og som eksemplerne flere steder antyder, er der grund til at tænke sig meget om, før end man begynder at interviewe børn om emner, der kan eksponere dem i forskellige sammenhænge og give dem ubehag. Det fremgår i øvrigt ikke tydeligt i kapitel 5, hvem der har givet tilladelse til, at drengene i Baglandet kunne interviewes.

Kapitel 6 lægger op til mere inddragelse af observationsteknikken i forbindelse med kvalitative studier. Det er en god idé; det ligger oven i købet lige for, når man f.eks. interviewer, at man også lægger mærke til forskellige forhold i situationen (det være sig de fysiske positioner af interviewer og informanter under interviewet; antal personer til stede; eller støj – telefoner, der ringer; eller lugte – foregår interviewet på et hospital eller på et værtshus, osv.). Vi ved, at stemninger og billeder kan give andre indtryk end ord. Billedskabende teknologier som tablets og smartphones kan derfor understøtte et hel-

hedsindtryk fra et interview; forfatterne helt enkle pointe er, at her naturligvis også er mulighed for konflikt.

I »Del IV: Konflikt som forskningsetisk udfordring« belyses spørgsmålet: Kan konflikter rejse særlige forskningsetiske udfordringer og dilemmaer? Spørgsmålet besvares bekræftende; belægget ses indledningsvist i kapitel 8 af Jakob Demant med titlen: *Fokusgrupper – mellem produktive modsætninger og problematiske konflikter*. Derefter i kapitel 9 af Jette Kofoed og Dorthe Staunæs med titlen: *En etisk forsvarlig tøven*. Og endelig i kapitel 10 af Svend Brinkmann med titlen: *Vidensskabelse gennem konflikt – epistemologiske og etiske perspektiver*.

Den sensitive side af den kvalitative forskning bliver »skarpere« i denne del af bogen. En række eksempler fremlægges, som peger på, at forskerens forudantagelser kan være forkerte – og herigennem genereres andre problemer og konflikter i dataindsamlings-situationen. Det er en særdeles relevant diskussion at rejse. »Den reflektive tøven« som etikette er i højere grad en filosofisk etikette, men den »oversættes« til forskellige reflektive redskaber. »En umanerlig ubehagelig konflikt fra det virkelige liv« (op.cit.p. 239 ff) er overskriften på netop dette. Der skitseres fem anbefalinger, der kræver mere viden, øvelse og instruktion end der normalt eksisterer i en undervisningssituation, hvor metodefaget er på skemaet: (1) at løsne båndet imellem godhedsscriptet, intervention og forskning, (2) at få supervision og at inddrage fagfæller, (3) at rykke ved historieres føjelighed, (4) at undslå den herskende politiske grammatik, og (5) at tøjle forfængelighed. Listen – og indholdet – kan med fordel gøres mere konkret!

Jeg finder, at hvis bogen skal anvendes som metodebog (se omtalen af bogens målgruppe neden for), så lægger denne del af bogen op til relevante, vedkommende og helt nødvendige diskussioner, der vil være tidskrævende.

Forfatterne lægger derfor også op til en kamp på selve metodekamppladsen (læs: flere timer på skemaet til metodefaget).

Bogen definerer sit formål som et »dansk bidrag til en reflektiv proces, som konstruktivt søger at gøre forholdet mellem magt, epistemologi og metodologi i kvalitativ forskning mere gennemsigtig og metodisk-analytisk indsigtsgivende og håndterbart« (op.cit.p.15), og den definerer sin målgruppe som »... et bredt akademisk publikum ... fra studerende og til erfarne forskere med interesse for kvalitativ metode og metodeudvikling. Antologien kan bruges både i forbindelse med undervisning i metodefag på universitetet og på mellem lange uddannelser ...« (op.cit.p.12).

Jeg er enig i, at formålet er lykkedes – med den bemærkning, at refleksion alene gør det (jo) ikke; det er først i analysen (og længe efter at refleksionen har fundet sted), at resultatet af vores »kampe« og forvaltning af konflikterne i de kvalitative studier bliver tydelige. Et afgørende første skridt i en central del af forskningsprocessen er imidlertid taget med denne bog. Forfatterne opfordres hermed til at følge op med fortsættelsen, som meget vel kunne hedde: *Konflikt i kvalitative analyser*.

Reference

Wolcott, Harry F. (1994), *Transforming Qualitative Data. Description, Analysis, and Interpretation*, London: Sage.

Merete Watt Boelsen
Lektor
Institut for Statskundskab
Københavns Universitet

**Åsa Bengtsson, Kasper M. Hansen,
Ólafur P. Harðarson,
Hanne Marthe Narud
og Henrik Oscarsson (2014)**

The Nordic Voter: Myths of Exceptionalism
ECPR Monographs, ECPR Press:
Colchester, pp.248, £19.99

»*The Nordic Voter*« samler banebrydende forskning om vælgeradfærd i fem nordiske lande – Danmark, Finland, Island, Norge og Sverige. Der er tale om et samarbejde koordineret af lederne for en række nationale valgundersøgelser, der også er de fem forfattere til bogen. Værket er dedikeret til medforfatter Hanne Marthe Narud, som for kort tid siden gik bort. Dedikationen er en passende hyldest til en enestående forsker, som jeg er glad for at kunne sige, at jeg har kendt personligt i mange år. Hannes omhyggelige, omfattende og inkluderende arbejde stemmer godt overens med de forskningsmæssige standarder, som dette fælles værk søger at leve op til. Hvad angår teori om politisk adfærd står bogen i gæld til Michigan-traditionen og dennes kausalitetstragt, som med stor succes overføres til disse Nordeuropæiske parlamentariske flerpartisystemer. Empirien, som de anvender i omfattende statistiske tests, er den allernyeste og inkluderer multinominelle logistiske modeller af partivalg (mellem 6 partier eller mere) for hvert land.

De komplicerede analyser bygges gradvist op, og forfatterne udviser en forbilledlig fornemmelse for pædagogik og folder teorien og analysen ud undervejs. De lægger ud med beskrivelser af grundlæggende politiske institutioner og socio-økonomiske mønstre, for derefter at gå videre til simple procenter og bivariate tabeller. Målingerne fremstår overalt grundige, og aggregerede indikatorer og spørgeskemaspørgsmål bliver overskueligt præsenteret.

Selvom udviklinger over tid og tværnationale sammenligninger fra statistiske årsopgørelser

er godt repræsenteret, udgør nylige valgundersøgelser i hvert af landene kernen i analysen – Danmark, Finland, Island (alle 2007), Sverige (2006) og Norge (2005). Kvaliteten af og koordinationen mellem disse valgundersøgelser har været bemærkelsesværdig og bliver godt dokumenteret. Et omfattende appendiks indeholder en historisk gennemgang af valgundersøgelser og de spørgeskemaspørgsmål, der blev anvendt, sammen med grundige beskrivelser af hvert af de undersøgte partier. Jeg talte 40 partier i alt, hvilket med det samme antyder omfanget af den koordinationsopgave, som forfatterne har taget på sig.

Værket er logisk opbygget og indledes med en generel introduktion til projektet (Kapitel 1). Derefter bliver fremtrædende, formgivende karakteristika ved de politiske systemer præsenteret. Det omfatter blandt andet geografisk sammenhæng, arven fra velfærdsstaten, demokratiets styrke, parlamentariske regler og principper for regeringsdannelse (Kapitel 2). Særligt værdifuld er en billedlig fremstilling af de faktiske stemmesedler, som er meget forskellige fra land til land (Figur 2.6). Forfatterne konkluderer som afslutning på kapitlet: »*The five countries differ remarkably when it comes to electoral behaviour*« (p. 25). Dette tema om forskelle går igen gennem hele bogen og taler til det gennemgående spørgsmål – er de nordiske nationer exceptionelle? Eller er idéen om nordisk særegenhed en myte, som bogens titel antyder? Diskussionen om partihistorie tager sin begyndelse med Rokkans hypotese om, at de sociale skillelinjer er fastfrosset i tre, senere fem, grupper, som gradvist er blevet til partier: kommunistiske, socialdemokratiske, centrum-landbrug, liberale og konservative (Kapitel 3). Disse fem partier, med lignende navne i alle landene, dominerer stadig og er indbyrdes ordnet ideologisk. For at citere: »*The most important analytic tool in studies of Nordic voting behaviour and party competition is the left-right dimension*« (p. 33).

I Kapitel 4 bliver den enkelte vælger sat under luppen med særligt fokus på den måde, hvorpå de udøver demokratiet i praksis. Indgår de i den politiske proces ved at stemme? Tror de på, at deres stemme hjælper med at holde regeringen ansvarlig? Vi ser, at valgdeltagelsen i nyligt afviklede valg generelt er høj, med et maksimum på 88 procent i Danmark. Derudover er alle nordiske vælgere, på forskellige mål, tilfredse med deres demokratier. Uanset hvilket af landene der er tale om, er cirka tre fjerdedele af vælgerne enige i, at deres stemme tæller. Ud over at møde op for at stemme, viser mange nordiske vælgere også engagement gennem identifikation med et parti. Forfatterne anerkender, at det kan være svært at måle partiidentifikation på en konsistent måde, men påpeger alligevel, at Comparative Study of Electoral Systems' standard-survey finder, at omkring halvdelen af de nordiske respondenter har en partiidentifikation (p. 47). Partiidentifikationen har ifølge deres egne nationale valgundersøgelser imidlertid været faldende over tid (Kapitel 5).

Det er en udbredt opfattelse, at i denne del af verden betyder kandidater ikke meget sammenlignet med partier. Men resultaterne fra Kapitel 6 antyder noget andet. Vælgerne kan faktisk genkende kandidaterne selvom graden af kandidatgenkendelse varierer en del – fra 43 procent i den lave ende i Sverige, til hele 85 procent på Island. Muligheden for at vælgerne kan stemme på en kandidat (i modsætning til et parti) varierer på tværs af de nordiske lande. I den ene ekstrem (med stærke personlige valg) har Finland åbne partilister, hvor det kun er muligt at stemme på en kandidat, hvilket understreger valget af individet. I den anden ekstrem (med ingen mulighed for at stemme personligt) har Norge lukkede partilister med kandidat-rækkefølgen fuldstændig fastsat af partiet. Hvor det er muligt at stemme personligt eller på partiet, svinger andelen af personlige stemmer fra et maksimum på 57 procent i Danmark til et minimum på 5 procent på Island.

Den vigtigste individuelle faktor i forhold til at afgøre, om man stemmer personligt, lader til at være politisk opmærksomhed, hvilket antyder, at strategiske overvejelser ligger bag den personlig stemmeafgivning. Uanset om ens stemme går til en kandidat eller et parti, får valgkampen større betydning fremover, hvilket specielt skyldes, at flere og flere hører professionelle valgmedarbejdere (et fænomen, der først kom til Finland og sidst til Danmark). Selvom andelen af vælgere, som følger med i valgkampen, varierer, er der mindst 50 procent som svarer, at de følger den tæt, uanset hvilket land, der er tale om. Derudover træffer flere af disse vælgere deres valg senere i valgkampen (Kapitel 7).

De sidste tre kapitler fokuserer på, hvilke faktorer der bestemmer partivalg (Kapitel 8, 9 og 10). Først dikotomiseres den afhængige variabel, så den bliver til en stemme for eller imod den regerende koalition. Efter at have bemærket, at siddende regeringer har tendens til at miste stemmer, undersøges, om disse tab skyldes »*economic voting*«, altså spørgsmålet om, hvorvidt vælgerne straffer regeringen for dårlige økonomiske resultater. De undersøger vælgernes opfattelse af nationaløkonomien såvel som af deres egen personlige økonomi (dog uden Island, grundet manglende data) og konkluderer: »*It is quite clear that differences in voters' perceptions of the economic situation cannot explain the difference in government losses at the polls*« (p. 130). På baggrund af en multivariat analyse finder de efterfølgende: »*The overall impact of the economy was very modest*« (p. 141). Forfatterne medgiver dog, at de islandske vælgere tydeligt straffede deres regering for de vanskeligheder, der fulgte af den finansielle krise, som ramte i 2008. Kort sagt: »*The main conclusion from the body of Nordic studies is that the pure theory of economic voting has received little support*« (p. 147).

Herefter undersøger forfatterne en venstreorienteret partiblok over for en højreorienteret

partiblok ved at ændre den afhængige variabel, men dikotomien fastholdes dog. Brugen af denne venstre-højre-dimension fungerer godt i den nordiske kontekst, fordi vælgerne, de tilhører en blok i denne del af verden, ligesom i Frankrig, sjældent skifter over til den anden blok. Hvad placerer vælgere i én blok fremfor en anden? Forfatterne lægger ud med at undersøge den brede ende af kausalitets-tragten: de socio-demografiske variable. Med dette fokus fremhæves særligt betydningen af social klasse, målt på det klassiske Alford-indeks. De finder, at resultaterne varierer en hel del, fra et maksimum på +25 i Sverige (hvilket indikerer en relativt stærk klasseorienteret stemmeadfærd) til et minimum på -6 i Norge, hvilke faktisk antyder et omvendt forhold mellem klasse og stemmeadfærd. Disse inkonsistente resultater fører til en undersøgelse af, hvorvidt uddannelse har en stigende betydning som en ny skillelinje, der til en vis grad overtager pladsen fra den traditionelle sociale klasse. Udover uddannelse, synes variablene beskæftigelse og ansættelsesstatus (offentlig overfor privat) vigtige (det vil sige, de har forskelle på 10 procentpoint eller mere mellem grupperne ifht. hvilken blok de støtter). Det samme gælder den særdeles indflydelsesrige variabel selvplacering på venstre-højre skalaen.

Med disse modeller lykkedes det at forklare venstre-højre partivalg i et tilstrækkeligt stort omfang i forhold til forklaret varians. Imidlertid inkluderer disse modeller ikke »issues« som uafhængige variable, ligesom modellerne også formindsker den variation i partivalg, som typisk er tilgængelig for nordiske vælgere. Forfatterne vender sig derfor til en multinominel logistisk regression, hvor den afhængige variabel for hvert land har minimum seks parti-kategorier. De uafhængige variable inkluderer, sammen med omfattende statistiske kontroller, fem *issue*-dimensioner – EU, miljø, immigration, offentlig sektor og moral. Effekten af disse emner er af særlig interesse, da de fremstår spredte. I Danmark

opnår de næsten altid statistisk signifikans, hvorimod det reelt kun er EU, der viser klar og konsistent signifikans i Finland. I Island ser det ud til, at EU og miljø er de emner, der normalt betyder noget. I Norge forekommer det, at stort set alt tæller, bortset fra miljøet. Men i Sverige er det EU, miljøet og den offentlige sektor, der vedholdende opnår statistisk signifikans.

De forskellige emners varierende effekter bringer os tilbage til det overordnede spørgsmål om nordisk *exceptionalisme*. I det sidste kapitel forsøger forfatterne at lave relevante generaliseringer. Her opstiller de blandt andet en detaljeret tabel, der opsummerer ligheder og forskelle, og de viser også, hvordan nationerne fordeler sig på emnerne fra de ni kapitler (se Tabel 10.1). Forfatterne konkluderer, at sammenlignet med ikke-nordiske nationer er nordiske lande ikke usædvanlige (delvist bortset fra spørgsmålet om demokratisk tilfredshed). Det vil sige, at de generelt ikke skiller sig ud fra andre lande. Men, sammenlignet med hinanden, er de forskellige (bortset fra områderne partiidentifikation, partisystem og demokratisk tilfredshed). Med hensyn til at forklare vælgeradfærd på individniveau, konkluderer forfatterne afslutningsvist, at den (på nær to tilfælde med mulighed for at stemme personligt og regerings-performance) forklares med de samme faktorer. Alt i alt er den overordnede konklusion med hensyn til de undersøgte dimensioner, at de nordiske nationer *ligner andre nationer*. Derudover ligner de hinanden, når det kommer til stemmeadfærd på mikro-niveau (selvom de i høj grad er forskellige på makro-niveauet med hensyn til forskellige system-karakteristika). Nedenfor ser jeg nærmere på konklusionerne om lighed op mod det datamateriale, forfatterne selv fremlægger.

Om de nordiske lande er exceptionelle, sammenlignet med andre demokratier, kan reduceres til spørgsmålet om, hvorvidt de er outliers på relevante variable. Her er jeg

nødt til at understrege, at de nordiske lande på mange måder fremstår som outliers. Hvad angår offentlige udgifter per person ligger de tæt på hinanden, og samtidig placerer de sig i den høje ende af skalaen sammenlignet med et udsnit af andre demokratier (p. 15). Medianen i antallet af effektive partier er cirka fem, hvilket adskiller dem væsentligt fra de angelsaksiske og sydeuropæiske demokratier (p. 30). Valgdeltagelsen er høj og ligger, med undtagelse af Finland, over 77 procent (p. 41). Vælgerne udviser stor tilfredshed med demokratiet, og her er de mere lig hinanden end andre lande, inklusiv de store europæiske demokratier (p. 44). Indbyggerne i disse nordiske nationer har stor politisk *efficacy*, da mellem 72 og 80 procent af vælgerne erklærer sig enige i, at deres stemme tæller (p. 47). Med hensyn til at følge med i kampagner, er der en vis spredning fra 67 procent på Island til 50 procent i Finland; dog er de alle i den høje ende af fordelingen (p. 104). På disse indikatorer, og måske flere, fremstår de nordiske nationer således politisk exceptionelle.

Lad os nu overveje spørgsmålet om landenes lighed på mikro-niveau, altså påstanden: »*The same variables explain voting/political behaviour in the five countries*« (p. 181). Denne konklusion holder så langt, at ved brug af de samme teoretiske specifikationer giver de multinominelle logistiske modeller cirka den samme statistiske *fit*, dvs. pseudo- R^2 falder indenfor et snævert interval (.29 til .41; se Tabel 9.4). Men som bemærket i den forudgående diskussion af disse resultater (fra Kapitel 9), kan de samme *issue*-variable tydeligvis ikke forklare vælgeradfærd på tværs af disse lande; mønstrene i deres effekter forbliver spredte.

Den varierende indflydelse fra forskellige *issues* findes også, når det kommer til, hvad der bestemmer opbakning til regeringen (i Kapitel 8). Som forfatterne bemærker: »*Economic factors related to the national level have some effects in two of the four countries, but*

the overall impact of the economy is meager« (p. 147). Mere specifikt viser retrospektive evalueringer af betydningen af national økonomi statistisk signifikans i Danmark og Norge, men ikke i Finland eller Sverige (Tabel 8.4). Denne konklusion kan synes påfaldende i lyset af deres generelle betragtning om, at »de samme variable forklarer stemmeadfærd i disse lande«. Jeg vil dog vove den påstand, at konklusionen om forskelle med hensyn til *economic voting* er overilet.

Ser man kun på de bivariate resultater er der interessante positive sammenhænge mellem de opfattelser af den nationale økonomis tilstand og stemmeadfærd i mindst tre af de fire lande. De procentmæssige ændringer i forhold til at afgive sin stemme på regeringen, når vælgeren svarer at økonomien er blevet meget bedre ifht. meget værre er som følger: Norge +29, Danmark +21, Sverige +15 og Finland +5; Tabel 8.3). Det faktum, at to af disse fire positive sammenhænge forsvinder i den multivariate analyse, er ikke overraskende, givet at der i denne model inddrages meget stærke kontrolvariable, som for eksempel venstre-højre selvplacering og tidligere stemmeadfærd (Tabel 8.4). Yderligere bemærker forfatterne, at der kan være en årsag til deres specifikke resultater i forhold til *economic voting*: »*Our study is limited to one election in each country*« (p. 147).

Jeg vil gentage deres advarsel. I hver af de undersøgte lande antyder anden forskning oven i købet substantielle statistiske signifikante *economic voting*-effekter. Se for eksempel forskningsresultater fra: Danmark (Stubager), Finland (Soderland), Norge (Arensen) og Sverige (Martinsson). Disse studier antyder, at *economic voting* kan spille en rolle i de nordiske lande på samme måde, som det gør i andre demokratier. Dette ville være endnu en måde, hvorpå disse nordiske lande alligevel ikke skiller sig ud. De ville i så fald følge de lovmæssigheder for politisk adfærd, som styrer vælgeradfærd andre steder, og dermed

understreges den konklusion, at de samme variable opererer på tværs af disse lande.

Hovedkonklusionen for dette værk – at nordisk *exceptionalisme* indenfor stemmeadfærd er en myte – kan derfor styrkes yderligere. Givet de kontroversielle konklusioner om *economic voting*, som er afdækket her, er det nødvendigt med yderligere undersøgelser. Men det kan ikke længere blive gjort uden omhyggelig opmærksomhed på de grundlæg-

gende fakta, som dette storslåede komparative værk afdækker. Bogen er et *must-have* for enhver seriøs forsker i stemmeadfærd i Vesteuropa.

Michael S. Lewis-Beck
F. Wendell Miller Distinguished Professor
of Political Science
University of Iowa
På dansk ved Mariann Malchau Olsen